

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Και εγένετο φως

Του ΔΙΟΝΥΣΗ ΚΛΑΔΗ*

Οντως λοιπόν, «εγένετο φως». Η υπουργός Παιδείας ανακοίνωσε επιτέλους ότι τα ελληνικά πανεπιστήμια θα καθορίζουν στο εξής αυτά τον αριθμό των εισακτέων φοιτητών, στο πλαίσιο του υπό θεσμοθέτηση τετραετούς προγραμματισμού. Και, εντελώς φυσιολογικά, αναμένονται οι πανηγυρισμοί των Ελλήνων πρυτάνεων, της κίνησης των 1.000 και άλλων. Θα ρωτήσει κανείς «πού είναι το πρόβλημα». Για αυτοτέλεια δεν μιλάμε όλοι; Ίδου που η κυβέρνηση την παραχωρεί απλόχερα. Γιατί θα έπρεπε να αντιδρούμε; Η δική μου απάντηση είναι ότι οφείλουμε να αντιδράσουμε, γιατί με αυτόν τον τρόπο η κυβέρνηση ολοκληρώνει το σχέδιό της να απογυμνώσει το ελληνικό πανεπιστήμιο από την κοινωνική φυσιογνωμία του και να αποδυναμώσει τον κοινωνικό του ρόλο.

Κατά τη δική μου άποψη, αυτό είναι το θεμελιακό διακύβευμα σήμερα για το ελληνικό πανεπιστήμιο. Με αυτό δε το διακύβευμα ουδείς ασχολήθηκε όλον αυτόν τον καιρό. Κατά τη δική μου και πάλι άποψη, οι αγώνες και οι κινητοποιήσεις είχαν λάθος στόχο. Ναι, υποστηρίζω ότι η προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα του ελληνικού πανεπιστημίου είναι λάθος στόχος. Και εξηγούμαι. Είναι αυτοσκοπός ο δημόσιος χαρακτήρας του ελληνικού πανεπιστημίου ή μήπως είναι η προϋπόθεση για να μπορέσει αυτό να επιτελέσει με επάρκεια τον κοινωνικό του ρόλο; Δεν μιλάμε για ένα πανεπιστήμιο στην υπηρεσία της κοινωνίας; Δεν εννοούμε με αυτό ένα πανεπιστήμιο ανοιχτό στην κοινωνία; Δεν εννοούμε ένα πανεπιστήμιο που θα εξασφαλίζει την πρόσβαση στο μεγαλύτερο δυνατό αριθμό νέων ανθρώπων (αλλά και σε ανθρώπους μεγαλύτερων ηλικιών μέσω της διά βίου μάθησης); Αυτό το όραμα δεν θέλουμε να προασπίσουμε μέσω του αγώνα μας για το δημόσιο χαρακτήρα του ελληνικού πανεπιστημίου;

Πώς, αλήθεια, εκφράστηκε αυτή η αγωνιστική αντίσταση για την προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα όλον αυτόν τον καιρό; Πρωτίστως, με τις κινητοποιήσεις ενάντια στην αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος. Εν συνεχεία, και στο βαθμό που ο δημόσιος χαρακτήρας είναι συνδεδεμένος με αξίες και έννοιες όπως οι ακαδημαϊκές ελευθερίες και η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών, η αντίσταση συμπληρώθηκε και με τις κινητοποιήσεις ενάντια στην τροποποίηση των υφιστάμενων διατάξεων του νόμου-πλαίσου για το πανεπιστημιακό άσυλο. Βεβαίως, είχαμε και τη συνολική εναντίωση στο νέο νόμο-πλαίσιο, αλλά αυτός ο στόχος πιστεύω ότι είχε ελαφρώς μεταφυσικά χαρακτηριστικά, αφού προφανώς δεν έχουμε να κάνουμε με ένα νέο νόμο-πλαίσιο. Οι θεμελιακές αξίες και αρχές που εισήγαγε ο νόμος-πλαίσιο το 1982 δεν είναι δυνατό να αλλάξουν. Επομένως περί απλών αλλαγών μιλάμε, άλλων περισσότερο και άλλων λιγότερο ουσιαστών.

Ας μείνουμε λοιπόν στο άρθρο 16 του Συντάγματος και στο άσυλο. Ποτέ δεν πίστεψα ότι η αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος έχει ως διακύβευμα το δημόσιο χαρακτήρα του ελληνικού πανεπιστημίου. Ποτέ δεν πίστεψα ότι η αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός ιδιωτικού τομέα παροχής ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, που θα θέσει σε κίνδυνο την υπόσταση, το παρόν και το μέλλον του δημόσιου πανεπιστημίου. Την πεποίθησή μου δε αυτή τη στηρίζω, αφενός μεν, στην ελληνική πραγματικότητα, αφετέρου δε, στις πλούσιες εμπειρίες από τα αντίστοιχα εγχειρήματα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Επίσης, ποτέ δεν πίστεψα ότι κάποιες νομοθετικές ρυθμίσεις μπορεί να αλλάξουν κάτι σε σχέση με το πανεπιστημιακό άσυλο. Η υπόθεση του πανεπιστημιακού ασύλου στην Ελλάδα δεν είναι ζήτημα νομοθεσίας, είναι πρωτίστως ζήτημα νοοτροπίας και ευθύνης, τόσο αυτών που έχουν την ευθύνη της προάσπισης του ασύλου όσο και αυτών που (μπορεί να) το καταλύουν.

Η δική μου λοιπόν προσέγγιση στις κινητοποιήσεις είναι ότι είχαν λάθος στόχο γιατί δεν υπήρχε πραγματικό διακύβευμα. Όπως τόνισα όμως και στην αρχή, πραγματικό διακύβευμα υπήρχε με την κυβερνητική πολιτική, αλλά βρισκόταν (και βρίσκεται) αλλού. Ετσι, ενώ ο αγώνας είχε εστιαστεί στην προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα του ελληνικού πανεπιστημίου, η κοινωνική φυσιογνωμία του τελευταίου δεχόταν τα χτυπήματα της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας χωρίς «να ανοίξει μύτη». Χωρίς καμία ενόχληση η κυβέρνηση υλοποίησε την πολιτική της για τον περιορισμό του κοινωνικού ανοίγματος της ανώτατης εκπαίδευσης, με τη θεσμοθέτηση για πρώτη φορά στην Ελλάδα φραγμού εισαγωγής στην ανώτατη εκπαίδευση, την περίφημη «βάση 10». Κινητοποιήθηκε κανείς; Συνειδητοποίησε κανείς ότι το 25% των διαθέσιμων θέσεων πανεπιστημίων και ΤΕΙ έμειναν ακάλυπτες; Ποια είναι άραγε η κοινωνικο-οικονομική προέλευση όλων αυτών που έμειναν εκτός ανώτατης εκπαίδευσης φέτος; Νομίζω ότι η απάντηση είναι προφανής. Κι όμως, καμία αντίδραση από τους πανεπιστημιακούς, τους φοιτητές, τους πρυτάνεις. Μία αδράνεια που δεν μπορείς να την κατανοήσεις, ιδίως μάλιστα όταν βλέπεις να αναπτύσσεται η αγωνιστική δράση για την προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα του πανεπιστημίου τη στιγμή που έχει ήδη τιναχτεί στον αέρα η ίδια η κοινωνική φυσιογνωμία του. Και με αυτήν ακριβώς την έννοια χαρακτηρίζω λαθεμένο το στόχο των κινητοποιήσεων.

Και τώρα ερχόμαστε στην τελευταία πράξη του δράματος (ή της κωμωδίας). Η υπουργός Παιδείας ανακοίνωσε ότι στο εξής, και στο πλαίσιο του υπό θεσμοθέτηση τετραετούς προγραμματισμού, ο αριθμός των εισακτέων θα ορίζεται από τα ίδια τα πανεπιστήμια. Εκ πρώτης όψεως, ορθότατη κίνηση. Ας δούμε όμως πιο προσεκτικά τα πράγματα. Και πρώτα απ' όλα, δυο κουβέντες περί τετραετούς προγραμματισμού. Συμβαίνει να είμαι ο πρώτος που τον πρότεινε στην Ελλάδα. Στην Εθνική Εκθεση για τη Διαδικασία της Μπολόνιας τον Αύγουστο του 2003 υπήρχε ρητή δέσμευση τότε από το υπουργείο Παιδείας για τη θεσμοθέτηση του συστήματος τετραετούς προγραμματισμού ύστερα από σχετικό διάλογο με τα πανεπιστήμια. Και κατά την περίοδο 2001-2004 (κατά την οποία κατείχα τη θέση του ειδικού γραμματέα Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης) το υπουργείο Παιδείας υλοποίησε με επιτυχία το σύστημα του τετραετούς προγραμματισμού για τις κτιριακές υποδομές των πανεπιστημίων.

Πιστεύω λοιπόν στον τετραετή προγραμματισμό και δεν διακατέχομαι από φοβικά σύνδρομα. Ο τετραετής προγραμματισμός όμως δεν μπορεί, στο όνομα των περιορισμένων πόρων, να τινάζει στον αέρα την κοινωνική φυσιογνωμία των πανεπιστημίων, είτε με ευθύνη της κυβέρνησης είτε με ευθύνη των ίδιων των πανεπιστημίων. Ο αριθμός των εισακτέων δεν πρέπει συνεπώς σε καμία περίπτωση να αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης. Εάν η ενίσχυση της κοινωνικής φυσιογνωμίας των πανεπιστημίων αποτελεί στοιχείο της πολιτικής της όποιος κυβέρνησης, τότε αυτή αναλαμβάνει και την ευθύνη να κρατήσει τον αριθμό εισακτέων στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο, παρέχοντας στα πανεπιστήμια τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις. Αυτό συνέβαινε με τις μέχρι το 2004 κυβερνήσεις. Εάν όμως η κυβέρνηση δεν έχει μια τέτοια πολιτική (όπως ευλόγως συμβαίνει με τη σημερινή κυβέρνηση), τότε αποτελεί ευθύνη των πανεπιστημίων να κρατήσουν αυτά ψηλά τον αριθμό των εισακτέων.

Τι θα συμβεί λοιπόν με αυτό που ανακοίνωσε η υπουργός Παιδείας; Μέχρι σήμερα το υπουργείο Παιδείας ορίζει αριθμούς εισακτέων πολύ μεγαλύτερους από αυτούς που ζητούν κάθε χρόνο τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Σε γενικές γραμμές, τα πανεπιστήμια ζητούν 100 εισακτέους και το υπουργείο Παιδείας ορίζει 200. Άρα λοιπόν οι σημερινοί 200 εισακτέοι θα μειωθούν στους 100 εάν υλοποιηθούν οι ανακοινώσεις της υπουργού. Πρόκειται για μείωση κατά 50%, η οποία προφανώς υπερβαίνει και αυτή τη μείωση λόγω της «βάσης 10», η οποία φέτος ανήλθε σε 25%. Με αυτή την ευφυή κίνηση η υπουργός Παιδείας μεταφέρει στα πανεπιστήμια την ευθύνη και το βάρος του αποκλεισμού των μισών φοιτητών που θα μπορούσαν να εισάγονται κάθε χρόνο. Θα έλεγα δε ότι, αν ήθελε η υπουργός να ολοκληρώσει την ευφυή αυτή κίνηση, θα μπορούσε ακόμα και να καταργήσει τη «βάση 10», δείχνοντας έτσι και «κοινωνικό πρόσωπο», ενόψει μάλιστα βουλευτικών εκλογών. Τον πραγματικό στόχο της θα τον υπηρετήσουν τώρα τα ίδια τα πανεπιστήμια.

Και οι πρυτάνεις είναι έτοιμοι να πανηγυρίσουν, καθώς ένα προαιώνιο αίτημά τους γίνεται επιτέλους δεκτό. Τι κάνουν όμως οι υπόλοιπες αγωνιζόμενες δυνάμεις στο ελληνικό πανεπιστήμιο (πανεπιστημιακοί και φοιτητές); Πότε και με ποιον τρόπο θα δείξουν την κοινωνική τους ευαισθησία; Και μέχρι πού θα αφήσουν να εκφυλιστεί η κοινωνική φυσιογνωμία του ελληνικού πανεπιστημίου; Όπως είναι γνωστό, η ελληνική πανεπιστημιακή κοινότητα έχει ήδη αρνηθεί ομοφώνως την εισαγωγή της διά βίου μάθησης στα πανεπιστήμια. Θα συναινέσει τώρα και στον αποκλεισμό ενός μεγάλου αριθμού νέων από την ανώτατη εκπαίδευση; Όταν σε ολόκληρη την Ευρώπη (ναι, στο πλαίσιο της αμαρτωλής Μπολόνιας) το ζητούμενο είναι ακριβώς η ενίσχυση της κοινωνικής φυσιογνωμίας και του κοινωνικού ρόλου του πανεπιστημίου, στην Ελλάδα παρατηρούμε αμέριμνοι τις εξελίξεις, παρακολουθούμε με αμηχανία ευφυσείς κινήσεις στη σκακιέρα της πολιτικής και εμείς απλώς επιλέγουμε λάθος στόχους για τους αγώνες μας.

Εγένετο λοιπόν όντως φως ή μήπως στην πραγματικότητα εγένετο σκότος; Μήπως τελικά ετοιμαζόμαστε στην Ελλάδα για το μεγάλο άλμα προς το παρελθόν, τη μεγάλη φυγή προς τα πίσω, τη νεκρανάσταση του πανεπιστημίου της ελίτ, και μάλιστα με τη συναίνεση της ίδιας της πανεπιστημιακής κοινότητας; Και ποια είναι η ευθύνη μας γι' αυτό, ατομική αλλά και συλλογική;

* Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, πρώην ειδικός γραμματέας Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης ΥΠΕΠΘ